

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 12ης Ιουνίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Σήματα – Απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου ή ακυρότητας – Σημείο που αποτελείται αποκλειστικώς από το σχήμα του προϊόντος – Έννοια του όρου “σχήμα” – Χρώμα – Θέση επί τμήματος του προϊόντος – Οδηγία 2008/95/EK – Άρθρο 2 – Άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii»

Στην υπόθεση C-163/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 9ης Μαρτίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 21 Μαρτίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Christian Louboutin,

Christian Louboutin SAS

κατά

Van Haren Schoenen BV,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, A. Tizzano, Αντιπρόεδρο, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça, C.G. Fernlund και C. Vajda, προέδρους τμήματος, E. Juhász (εισηγητή), J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, C. Toader, S. Rodin, F. Biltgen, K. Jürimäe και K. Λυκούργο, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 6ης Απριλίου 2017,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο C. Louboutin, εκπροσωπούμενος από τον T. van Innis, avocat,
- η Christian Louboutin SAS, εκπροσωπούμενη από τον J. Hofhuis, advocaat,
- η Van Haren Schoenen BV, εκπροσωπούμενη από τους W. J. G. Maas, M. R. Rijks, E. T. Bergsma και M. van Gerwen, advocaten,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze, M. Hellmann και J. Techert,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον D. Segoin,
- η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Z. Fehér και G. Κοός, καθώς και από την E. E. Sebestyén,
- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes, M. Figueiredo και T. Rendas,
- η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Heliskoski,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον N. Saunders, τη Z. Lavery και τον D. Robertson,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την J. Samnadda, καθώς και από τους T. Scharf και F. Wilman,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 22ας Ιουνίου 2017,

έχοντας υπόψη τη διάταξη της 12ης Οκτωβρίου 2017 περί επαναλήψεως της προφορικής διαδικασίας και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Νοεμβρίου 2017,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις συμπληρωματικές προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Φεβρουαρίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της οδηγίας 2008/95/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 2008, L 299, σ. 25).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο αγωγής για παραποίηση/απομίμηση την οποία άσκησαν ο Christian Louboutin και η Christian Louboutin SAS (στο εξής, από κοινού: C. Louboutin και εταιρία Christian Louboutin) κατά της Van Haren Schoenen BV (στο εξής: Van Haren) λόγω διαθέσεως στο εμπόριο από τη Van Haren υποδημάτων που προσβάλλουν, κατά τους ενάγοντες, το σήμα του οποίου δικαιούχος είναι ο C. Louboutin.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2008/95, που φέρει τον τίτλο «Σημεία από τα οποία είναι δυνατόν να συνίσταται ένα σήμα», προβλέπει τα εξής:

«Το σήμα μπορεί να συνίσταται από οποιαδήποτε σημεία επιδεχόμενα γραφικ[ή] παράστασ[η], ιδίως δε από λέξεις, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος προσώπων, από σχέδια, γράμματα, αριθμούς, το σχήμα του προϊόντος ή της συσκευασίας του, εφόσον τα σημεία αυτά μπορούν από τη φύση τους να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από τα αντίστοιχα προϊόντα ή υπηρεσίες άλλων επιχειρήσεων.»

- 4 Το άρθρο 3 της ως άνω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Λόγοι απαραδέκτου ή ακυρότητας», ορίζει τα εξής:

«1. Δεν καταχωρίζονται ή, εάν έχουν καταχωρισθεί, είναι δυνατόν να κηρυχθούν άκυρα:

[...]

ε) τα σήματα που αποτελούνται αποκλειστικά:

- i) από το σχήμα που επιβάλλει η ίδια η φύση του προϊόντος ή
- ii) από το σχήμα του προϊόντος που είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος ή
- iii) από το σχήμα που προσδίδει ουσιαστική αξία στο προϊόν·

[...]».

Η Σύμβαση Μπενελούξ περί διανοητικής ιδιοκτησίας (εμπορικά σήματα και σχέδια ή υποδείγματα)

- 5 Η Σύμβαση Μπενελούξ περί διανοητικής ιδιοκτησίας (εμπορικά σήματα και σχέδια ή υποδείγματα), της 25ης Φεβρουαρίου 2005, η οποία υπογράφηκε στη Χάγη από το Βασίλειο του Βελγίου, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, ορίζει στο άρθρο 2.1, που φέρει τον τίτλο «Σημεία δυνάμενα να αποτελέσουν σήμα Μπενελούξ», τα εξής:

«1. Θεωρούνται ως ατομικά σήματα οι ονομασίες, τα σχέδια, τα αποτυπώματα, οι σφραγίδες, τα γράμματα, οι αριθμοί, τα σχήματα των προϊόντων ή της συσκευασίας και κάθε άλλο σημείο που επιδέχεται γραφική παράσταση και χρησιμεύει για να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης.

2. Εντούτοις, δεν μπορούν να θεωρηθούν σήματα τα σημεία που αποτελούνται αποκλειστικά από το σχήμα το οποίο επιβάλλει η ίδια η φύση του προϊόντος, το οποίο προσδίδει ουσιαστική αξία στο προϊόν ή το οποίο είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 6 Ο C. Louboutin και η εταιρία Christian Louboutin σχεδιάζουν και παράγουν υποδήματα.

- 7 Στις 28 Δεκεμβρίου 2009, ο C. Louboutin υπέβαλε ενώπιον του Γραφείου Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Μπενελούξ αίτηση για την καταχώριση ενός σήματος Μπενελούξ το οποίο καταχωρίστηκε στις 6 Ιανουαρίου 2010 με αριθμό 0874489, για προϊόντα της κλάσεως 25, κατά την έννοια του Διακανονισμού της Νίκαιας για τη διεθνή ταξινόμηση των προϊόντων και των υπηρεσιών με σκοπό την καταχώριση των σημάτων, της 15ης Ιουνίου 1957, όπως έχει αναθεωρηθεί και τροποποιηθεί, τα οποία αντιστοιχούν στην ακόλουθη περιγραφή: «Υποδήματα (εκτός των ορθοπεδικών υποδημάτων)» (στο εξής: επίδικο σήμα).
- 8 Το σήμα αυτό έχει την εξής μορφή:

- 9 Στην αίτηση καταχώρισεως, το επίδικο σήμα περιγράφεται ως εξής: «Το σήμα συνίσταται στο κόκκινο χρώμα (Pantone 18-1663TP) που τίθεται επί της σόλας υποδήματος όπως αναπαρίσταται (το περίγραμμα του υποδήματος δεν αποτελεί μέρος του σήματος αλλά έχει σκοπό να καταδείξει τη θέση του σήματος)».
- 10 Στις 10 Απριλίου 2013, η καταχώριση του επίδικου σήματος τροποποιήθηκε με περιορισμό του πεδίου προστασίας του σήματος αυτού στα «Ψηλοτάκουνα υποδήματα (εκτός των ορθοπεδικών υποδημάτων)».
- 11 Η Van Haren, που εκμεταλλεύεται στις Κάτω Χώρες καταστήματα λιανικής πώλησεως υποδημάτων, επώλησε, κατά τη διάρκεια του έτους 2012, ψηλοτάκουνα υποδήματα η σόλα των οποίων έφερε κόκκινο χρώμα.
- 12 Στις 27 Μαΐου 2013, ο C. Louboutin και η εταιρία Christian Louboutin ενήγαγαν τη Van Haren ενώπιον του rechtbank Den Haag (πρωτοδικείου Χάγης, Κάτω Χώρες) για παραποίηση/απομίμηση του επίδικου σήματος. Στις 17 Ιουλίου 2013, το ως άνω δικαστήριο εξέδωσε ερήμην απόφαση με την οποία δεχόταν μερικώς τα αιτήματα του C. Louboutin και της εταιρίας Christian Louboutin.
- 13 Η Van Haren άσκησε ανακοπή ερημοδικίας κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του rechtbank Den Haag (πρωτοδικείου Χάγης), υποστηρίζοντας, επί τη βάση του άρθρου 2.1, παράγραφος 2, της Συμβάσεως Μπενελούξ, ότι το επίδικο σήμα ήταν άκυρο. Κατά τη Van Haren, το σήμα αυτό είναι δισδιάστατο εικονιστικό σήμα, ήτοι μια επιφάνεια κόκκινου χρώματος.
- 14 Το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης) κρίνει καταρχάς ότι, δεδομένης της γραφικής παραστάσεως και της περιγραφής του επίδικου σήματος, το κόκκινο χρώμα συνδέεται άρρηκτα με τη σόλα υποδήματος, οπότε το σήμα αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως απλό δισδιάστατο εικονιστικό σήμα. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η ως άνω εκτίμηση δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η περιγραφή

του εν λόγω σήματος διευκρινίζει ότι «το περίγραμμα του υποδήματος δεν αποτελεί μέρος του σήματος». Η διευκρίνιση αυτή επιβεβαιώνει αντιθέτως την ως άνω εκτίμηση, από τη στιγμή μάλιστα που, κατά την εν λόγω περιγραφή, το περίγραμμα του υποδήματος, που εμφανίζεται στη γραφική απεικόνιση του επίδικου σήματος, σκοπό έχει να καταδείξει τη θέση του σήματος αυτού και όχι να το υποβιβάσει σε δισδιάστατο σήμα.

- 15 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει εν συνεχεία ότι, το φθινόπωρο του 2012, «σημαντικό τμήμα των καταναλωτών ψηλοτάκουνων γυναικείων υποδημάτων στην Μπενελούξ ήταν σε θέση να αναγνωρίσει τα υποδήματα του [C. Louboutin και της εταιρίας Christian Louboutin] ως προερχόμενα από αυτούς και ως εκ τούτου να τα διακρίνει από τα ψηλοτάκουνα γυναικεία υποδήματα [που προέρχονται] από άλλες επιχειρήσεις», οπότε, κατά το χρονικό εκείνο σημείο, το επίδικο σήμα εκλαμβάνονταν ως σήμα όσον αφορά τα προϊόντα αυτά.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά επίσης ότι η κόκκινη σόλα προσδίδει ουσιαστική αξία στα υποδήματα που διατίθενται στο εμπόριο από τον C. Louboutin και την εταιρία Christian Louboutin στο μέτρο που ο χρωματισμός αυτός αποτελεί μέρος της εμφανίσεως των ως άνω υποδημάτων, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην απόφαση αγοράς τους. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ο C. Louboutin και η εταιρία Christian Louboutin αρχικώς χρησιμοποίησαν τον κόκκινο χρωματισμό της σόλας για αισθητικούς λόγους, πριν τον αναγάγουν σε προσδιορισμό της προελεύσεως και τον χρησιμοποιήσουν ως σήμα.
- 17 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει τέλος ότι, στο μέτρο που το επίδικο σήμα συνίσταται σε χρώμα το οποίο τίθεται επί της σόλας υποδήματος και το οποίο επομένως συμπίπτει με ένα στοιχείο του προϊόντος, τίθεται το ζήτημα αν για το σήμα αυτό ισχύει η εξαίρεση του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της οδηγίας 2008/95. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η κατά τη διάταξη αυτή έννοια του «σχήματος» αφορά μόνον τα τρισδιάστατα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος, όπως είναι το περίγραμμα, οι διαστάσεις και ο όγκος του, ή αφορά και άλλα, μη τρισδιάστατα, χαρακτηριστικά του προϊόντος.
- 18 Βάσει του συνόλου των στοιχείων αυτών, το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Περιορίζεται ο όρος “σχήμα”, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της [οδηγίας 2008/95] (στο γερμανικό, στο αγγλικό και στο γαλλικό κείμενο της [οδηγίας αυτής], αντιστοίχως: Form, shape και forme), στα τρισδιάστατα χαρακτηριστικά του προϊόντος, όπως είναι τα (τρειςδιάστατα) περιγράμματα, οι διαστάσεις και ο όγκος του, ή μπορούν να ληφθούν υπόψη επίσης άλλα (μη τρισδιάστατα) χαρακτηριστικά του προϊόντος, όπως είναι το χρώμα;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 19 Με το προδικαστικό του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της οδηγίας 2008/95 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι σημείο συνιστάμενο σε χρώμα που τίθεται επί της σόλας ψηλοτάκουνου υποδήματος, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, αποτελείται αποκλειστικώς από το «σχήμα» κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.
- 20 Συναφώς, ελλείψει οποιουδήποτε ορισμού της έννοιας του «σχήματος» στην οδηγία 2008/95, η σημασία και το περιεχόμενο του όρου αυτού πρέπει να καθορίζονται, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το σύνηθες νόημά του στην καθημερινή γλώσσα, λαμβανομένου ταυτοχρόνως υπόψη του πλαισίου εντός του οποίου αυτός χρησιμοποιείται και των σκοπών που επιδιώκει η ρύθμιση στην οποία εντάσσεται (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2014, Deckmyn και Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, σκέψη 19).

- 21 Στο πλαίσιο του δικαίου των σημάτων, ως «σχήμα» νοείται γενικώς, όπως τόνισε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ένα σύνολο γραμμών ή περιγραμμάτων που οριοθετεί το οικείο προϊόν στον χώρο.
- 22 Ούτε από την οδηγία 2008/95 ούτε από τη νομολογία του Δικαστηρίου ούτε από το σύνθημα του όρου αυτού προκύπτει ότι αυτό καθαυτό το χρώμα, χωρίς χωρική οριοθέτηση, δύναται να αποτελέσει σχήμα.
- 23 Ανακύπτει όμως το ερώτημα αν το γεγονός ότι ορισμένο χρώμα τίθεται σε συγκεκριμένη θέση του οικείου προϊόντος σημαίνει ότι το επίμαχο σημείο αποτελείται από σχήμα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της οδηγίας 2008/95.
- 24 Συναφώς, επισημαίνεται ότι καίτοι ασφαλώς το σχήμα του προϊόντος ή ενός τμήματος του προϊόντος διαδραματίζει ρόλο στη χωρική οριοθέτηση του χρώματος, δεν μπορεί πάντως να θεωρηθεί ότι ένα σημείο αποτελείται από το σχήμα αυτό όταν η καταχώριση του σήματος δεν αποβλέπει στην προστασία του σχήματος, αλλά μόνο της χρησιμοποίησης ενός χρώματος σε συγκεκριμένη θέση του εν λόγω προϊόντος.
- 25 Όπως επισήμαναν η Γερμανική Κυβέρνηση, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή, το επίδικο σήμα δεν αφορά συγκεκριμένο σχήμα σόλας ψηλοτάκουνων υποδημάτων, δεδομένου ότι στην περιγραφή του σήματος αυτού επισημαίνεται ρητώς ότι το περίγραμμα του υποδήματος δεν αποτελεί μέρος του εν λόγω σήματος αλλά έχει ως μόνη χρησιμότητα να καταδείξει τη θέση του κόκκινου χρώματος το οποίο αφορά η καταχώριση.
- 26 Εν πάση περιπτώσει, σημείο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποτελούμενο «αποκλειστικώς» από το σχήμα, όταν, όπως εν προκειμένω, κύριο στοιχείο του σημείου αυτού είναι ένα χρώμα που προσδιορίζεται με διεθνώς αναγνωρισμένο κωδικό ταυτοποίησης.
- 27 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της οδηγίας 2008/95 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι σημείο συνιστάμενο σε χρώμα που τίθεται επί της σόλας ψηλοτάκουνου υποδήματος, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, δεν αποτελείται αποκλειστικώς από το «σχήμα», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 28 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', σημείο iii, της οδηγίας 2008/95/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι σημείο συνιστάμενο σε χρώμα που τίθεται επί της σόλας ψηλοτάκουνου υποδήματος, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, δεν αποτελείται αποκλειστικώς από το «σχήμα», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

(υπογραφές)